

بسم الله الرحمن الرحيم

فلسفه

درس 4

تاریخچه و سیر تحولات فلسفه

(قسمت سوم)

نگاهی به تاریخ فلسفه در چین

سوابق تفکر فلسفی در چین باستان ، به بیش از دوازده قرن پیش از میلاد باز می گردد و مهمترین مکاتب آن سرزمین ، در فاصله میان قرن دوازدهم و قرن سوم قبل از میلاد شکل گرفتند که تعداد آنها به بیش از یکصد مکتب فلسفی می رسید. بسیاری از مکاتب مذکور در طول زمان به دست فراموشی سپرده شدند و جز نامی از آنها باقی نمانده است. در این درس ، تنها به بیان مهمترین مکاتب معروف آن دوران می پردازیم :

مکاتب فلسفی چین

مهمترین مشارب فلسفی چین باستان عبارتند از :

- مکتب کنفوسیوس
- مکتب تائوئیسم
- مکتب موهیسم
- مکتب قانون گرایی
- مکتب منطقیون

- مکتب بین یانگ

مکتب کنفوسیوس

این مکتب در قرن ششم پیش از میلاد ، توسط کنفوسیوس (Confucius) ، متولد سال 551 قبل از میلاد و متوفای سال 479 قبل از میلاد ، بنیانگذاری شد. مکتب کنفوسیوس ، دارای تأثیر و نفوذ گسترده ای در چین بوده و در شکل دادن به فرهنگ و تمدن آن سرزمین ، نقش مهمی ایفاء کرده است.

این مشرب فکری ، بیش از آنکه به مسائل متافیزیک و الهیات بپردازد ، به طرح مباحث بنیادین در جهت سازماندهی اجتماعی و سیاسی و تربیتی جامعه ، اهتمام ورزیده است.

معروف ترین مفسران مکتب کنفوسیوس ، عبارتند از :

الف - **منسیوس** ، متولد سال 371 قبل از میلاد. وی معتقد بود که سرشت انسان ها ، ذاتا پاک و سالم است ، ولی در عین حال ، تعلیم و تربیت آن ها در پرورش اخلاقیشان ، امری ضروری می باشد.

ب - **هسون تزو** (سیون زه) ، متولد سال 298 پیش از میلاد. او بر این باور بود که نهاد و سرشت انسان ها ، ذاتا ناپاک و بد است ، و اعمال شایسته بشر ، تنها مرهون تعلیم و تربیت صحیح او می باشد.

اساسی ترین تعالیم مکتب کنفوسیوس بدین شرح است :

الف - تصحیح برگزاری آئین ها و بهره برداری از مراسم در جهت ارتقاء معنوی افراد و تقویت روابط اجتماعی و اعتلای حس خیر خواهی.

ب - تصحیح روابط متقابل اجتماعی و خانوادگی به شرح ذیل :

- رابطه پدر و پسر
- رابطه زن و شوهر
- رابطه برادر بزرگ و برادر کوچک
- رابطه دوستان با یکدیگر
- رابطه فرمانروا با رعیت

تصحیح این روابط باید بر مبنای مسئولیت ، شفقت ، خیر خواهی و اصل مدارا باشد. کنفوسیوس در همین راستا ، به اصلاح عناوین در جامعه ، اهتمام خاصی می ورزید و خواستار تناسب میان عناوین و مسئولیت های واقعی اجتماعی بود.

ج - تبیین راه یا "دائو" . مقصود از این اصل ، ارائه روش صحیح زندگی بر مبنای فضائل اخلاقی و نظم و انسجام در امور می باشد.

د - پیروی از "آسمان". اهتمام به این اصل در مکتب مذکور نشان می دهد که کنفوسیوس ، به یک مبدأ متعالی معتقد بوده و پیروی از آن حقیقت آسمانی را ضروری می دانسته است.

مکتب تائو نیسم

"تائو" (Tao) ، که در برخی گویش ها "دائو" نامیده شده است ، از دیدگاه صاحب نظران این مکتب ، معانی گوناگونی دارد. "لائو زه" (لائو تسه) بنیانگذار این مکتب در حدود قرن ششم قبل از میلاد ، "تائو" را مبدأ هستی و برانگیزاننده جهان ، معرفی می کند. برخی از متفکران این مکتب ، بعداً "تائو" را به معنای راه تحول مستمر ، یا بالاترین حالت روحی و معنوی دانستند که در صورت فارغ شدن از همه حواس و ادراک ها به وجود می آید.

مکتب یادشده ، بیش از مکتب کنفوسیوس ، به طرح مسائل مابعد الطبیعه و الهیات ، اهتمام می ورزد و پیروان خود را به اطاعت و هماهنگی و متحد شدن

با "تائو" دعوت می کند. روی آوردن به طبیعت و دوری از مظاهر تمدن نیز ، در این مشرب فلسفی مورد تاکید قرار گرفته است.

نکته ای که لازم است یاد آور شویم این است که مکتب "تائو نیسم" در دو شکل فلسفی و مذهبی ظهور یافته است و مکتب فلسفی "تائو" با مذهب "تائو" در این زمینه ، دیدگاه های متفاوتی دارند.

بر مبنای تعالیم این مکتب فلسفی ، "تائو" سرچشمه یگانه عالم است و به این خاطر ، نمی توان او را شئی خاصی دانست و یا نامی برای او قائل شد. قوه دراکه انسان و عقل بشری نمی تواند به حقیقت او پی ببرد و تنها با مکاشفه و شهود عرفانی می توان به او رسید. اشیاء موجود در جهان نیز ، از دو بخش متضاد تشکیل شده است : یکی از آنها مثبت ، مذکر و فعال است ، و دیگری منفی ، مؤنث و منفعل. آسمان ، نور و حرارت ، مظاهر گروه اول ، و زمین ، سایه و سرما ، مظاهر دسته دوم هستند.

با توجه به آموزه های متون اصلی این مکتب مانند کتاب "تائوته کینگ" ، مکتب یادشده ، سر انجام به گونه ای عرفان پر رمز و راز منتهی می شود. یکی از عبارات معروف سردمداران این مکتب این است که :

"آنکه می داند ، نمی گوید. و آنکه می گوید ، "تائو" را نمی شناسد".

مکتب "موهیسیم"

این مکتب که به نام مؤسس آن ، مکتب "موزه" هم نامیده می شود ، توسط "موتزو" (موزه) ، متولد سال 479 قبل از میلاد ، بنیانگذاری شد. مؤسس این مشرب فلسفی ، از طبقات محروم جامعه برخاسته و خواستار احقاق حقوق آسیب دیدگان و اقشار ضعیف جامعه بوده است. نامبرده نسبت به مسائل متافیزیک و الهیات ، اهتمام نمی ورزید و فلسفه او ، محبت فراگیر که مبتنی بر نفع شخصی باشد را ترویج می کرد. با جنگ و

خونریزی به خاطر کشورگشایی مخالفت می کرد و دیگر دوستی را (در صورتی که موجب نفع متقابل باشد) به پیروان خود توصیه می نمود.

مکتب قانون گرایان

مهمترین شخصیت نظریه پرداز این مکتب "هان فی تزو" (هان فی زه) ، متوفای سال 233 قبل از میلاد است. پیروان این مکتب نیز ، به علم منطق و مسائل متافیزیک و معرفت شناسی ، علاقه ای نداشتند. تمرکز آنان بر اصول عملی فلسفه سیاسی و اجتماعی بود. آنان معتقد بودند که برای اداره کشوری با اقتدار، باید قوانین غیر فردی ، جایگزین اخلاق فردی شود.

بر اساس آموزه های این مکتب ، انسان ، ذاتا خود خواه است و تنها تعلیم و تربیت نمی تواند موجب هدایت او گردد. بنا بر این ، اعمال قدرت را برای اجبار مردم به پیروی از راه راست و تحقق مصالح جامعه ، امری ضروری می دانستند.

مکتب منطقیون

شخصیت های بارز این مکتب "هوپی شیا" ، متولد سال 380 قبل از میلاد ، و "سون لونگ" ، متولد همان سال می باشند.

این مکتب ، به مباحث مابعد الطبیعه علاقه نشان می داد و بسیاری از استدلال های آنان مبتنی بر نوعی پارادوکس بود. به همین دلیل ، یکی از مورخان چین باستان به نام "سوماتان" ، فلسفه منطقیون چین را اینگونه تشریح کرده است :

"تحلیل دقیق نکات بی اهمیت با بیانی بغرنج و پیچیده ، تا کسی نتواند نظرات آنان را ابطال کند". (Fung Ya Lang, Chinese Philosophy, P. 81)

"هویی شیا" معتقد بود که همه اشیاء عینی ، همیشه در حال تغییر هستند و هر لحظه دگرگون می شوند. "سون لونگ" معتقد بود که کلیات (که به نامهای اشیاء تعبیر شده است) ، اموری مطلق و غیر قابل تغییر می باشند.

مکتب بین یانگ

نظریه پرداز معروف این مکتب ، "تسوین" ، متولد سال 305 قبل از میلاد می باشد. مکتب یادشده ، بر مبنای اصل دوگانگی استوار می باشد.

پیروان این آئین به وجود دو اصل مؤنث و مذکر در جهان معتقد بودند که "یین" و "یانگ" نامیده می شوند. این مکتب نیز به مباحث مابعد الطبیعه تا حدودی اهمیت می دهد.

مکاتب تلفیقی

همانگونه که ملاحظه فرمودید ، اکثر مکاتب فلسفی چین باستان ، از بخشهای مهمی از فلسفه مانند مباحث الهیات و معرفت شناسی ، بهره چندانی نداشتند. عمده آنها بر بحث تطبیق انسان با طبیعت ، یا فرد با جامعه تمرکز داشتند و به مسائل بنیادین مربوط به تفکر سیاسی و اجتماعی بسنده می کردند. به عبارت دیگر ، فیلسوفان چینی نوعاً به عقل عملی گرایش داشتند و از عقل نظری ، غفلت می ورزیدند.

از میان مکاتب فلسفی چین ، دو مکتب کنفوسیوس و تائوئیسم ، باقی ماندند و دیگر مکاتب ، به تدریج به دست فراموشی سپرده شدند.

پس از ورود مکتب بودا به چین ، مسائل اصلی فلسفه ، مانند بحث خدا ، زمان ، مکان ، روح مجرد و امثال آن به صورت جدی تر مورد عنایت قرار گرفت. از زمان یک قرن قبل از میلاد تا قرن سوم میلادی ، مکتب بودا توانست تاثیر شگرفی بر مردم چین بگذارد. به همین سبب ، برخی از متفکران چین در صد

بر آمدند تا با تلفیق مکتب بودا با مکاتب چینی ، مشارب فلسفی جدیدی را عرضه کنند.

بر این اساس ، مکتب "چان" که تلفیقی است از مکتب بودا و تائوئیسم ، و همچنین مکتب "نوکنفوسیوسی" که ترکیبی از مکتب بودا و کنفوسیوس است ، به وجود آمدند.